

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**Przewodnik realizacji praktyk
pedagogicznych**
**dla studentów filologii (angielskiej,
germańskiej) oraz pedagogiki wczesnoszkolnej**
**Wyższej Szkoły Lingwistycznej w
Częstochowie**

opracowany w ramach projektu
**„WSL liderem w efektywnym kształceniu
nauczycieli”**

Autor opracowania:
Aleksandra Raźniak

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

SPIS TREŚCI

Wstęp

Część I

1. Postanowienia ogólne
2. Cele praktyk pedagogicznych
3. Organizacja praktyk
4. Warunki zaliczenia praktyk

Część II

1. Obserwacja zajęć
2. Planowanie i przygotowanie zajęć
3. Elementy istotne w planowaniu
  - 3.1. Program nauczania
  - 3.2. Wiek uczniów
  - 3.3. Warunki szkolne
  - 3.4. Przed lekcją
    - 3.4.1. Przed planowaniem
    - 3.4.2. Podczas planowania
    - 3.4.3. Po planowaniu
  - 3.5. Podczas lekcji
  - 3.6. Po lekcji
4. Wzory obowiązkowych dokumentów praktyk

Bibliografia

WSTĘP

Obowiązkowe praktyki pedagogiczne, które odbywają studenci wszystkich kierunków nauczycielskich, stanowią często pierwsze duże wyzwanie zawodowe w życiu młodego człowieka. Z tego też względu pojmowane są przez studentów jako czas swoistej próby sił i okres poszukiwania odpowiedzi na temat własnej nauczycielskiej przyszłości. Obserwując studentów przed rozpoczęciem praktyk nie trudno zauważyć sporego zaniepokojenia, zaciekawienia, czy nawet nieskrywanej obawy, którym towarzyszą nurtujące pytania: „ Czy jestem w stanie podołać temu wyzwaniu? Czy jest to zawód dla mnie? Czy i jak poradzę sobie w pracy z moimi wychowankami i dyscypliną w klasie?”

Praktyki pedagogiczne to czas niepokoju ale i wielkiej mobilizacji młodego adepta, który ma za zadanie skonfrontować teorię z praktyką i ewentualnie zweryfikować poznaną wiedzę dostosowując metody pracy do realiów edukacyjnych współczesnej szkoły. Większość studentów z zapałem i chęcią słucha rad i wskazówek nauczycieli – mentorów oraz wykładowców przedmiotów metodycznych, chętnie wdraża ich zalecenia, starając się unikać popełniania błędów, a także doskonalić swój warsztat pracy w dążeniu do profesjonalizmu.

Dla wielu studentów doświadczenia z praktyk studenckich stanowią kompetencję wstępną (Wallace 1998:58), ale jakże często rzutującą na ich postawę - postawę młodego nauczyciela-pedagoga. Ważne jest zatem, by praktyki pedagogiczne wpływały w pozytywny i właściwy sposób na sylwetkę przyszłego nauczyciela, by uczyły, jak pracować efektywnie i skutecznie, jak doskonalić swój warsztat pracy, jak nawiązać dobry kontakt z uczniami, jak współpracować z rodzicami, czy wreszcie jak pracować z pasją.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przewodnik niniejszy, będący wprowadzeniem do podjęcia zadań w projekcie, adresowany jest do studentów trzech specjalności nauczycielskich: filologii angielskiej, germańskiej oraz pedagogiki wczesnoszkolnej. Dokument przedstawia szczegółową organizację praktyk – w części szkoleniowej i praktycznej w szkołach - oraz zawiera treści niezbędne do uwzględnienia przez praktykantów w czasie obserwacji lekcji i planowaniu/przeprowadzaniu własnych zajęć.

Biorąc pod uwagę przyjęty wymiar godzinowy praktyk, ich część wstępną w postaci szkoleń, zaangażowanie Mentorów, którzy nie w całości są nauczycielami przedmiotów kierunkowych jak i możliwości organizacyjnych projektu praktyki pedagogiczne zostały zorganizowane w sposób uniwersalny, wspólny dla trzech specjalności studiów. Różnice dotyczyć będą naturalnie specyfiki pracy z różnymi grupami wiekowymi oraz zastosowania konkretnych rozwiązań metodycznych i odniesień programowych danego kierunku. Te zagadnienia studenci poznają w trakcie studiów na przedmiotach metodycznych i teoretycznych, które zakończone egzaminami stanowią wstęp na praktyki pedagogiczne.

Wspólnym dla wszystkich specjalności i niewątpliwie nowym elementem merytorycznym praktyk projektu jest intensywne zaangażowanie praktykanta w pracę wychowawczą – organizacyjną szkoły, gruntowne poznanie mechanizmów działania szkoły, stosowanych procedur, dokumentacji, gdzie Mentor pozostaje najważniejszym przewodnikiem studenta po meandrach organizacji i działania polskiej oświaty. Realizatorzy projektu akcentują istotną rolę wychowania w procesie kształcenia w szkole i poświęcają w trakcie planowania i organizacji praktyk dla wszystkich wymienionych specjalizacji temu właśnie zagadnieniu szczególną uwagę.

CZĘŚĆ I

1. Postanowienia ogólne

- Praktyki pedagogiczne dla studentów specjalności nauczycielskiej – filologii angielskiej, filologii germańskiej oraz pedagogiki i stanowią integralną część studiów.
- Studenci wymienionych specjalności są zobowiązani do odbycia 180 godzin praktyk realizowanych na II i III roku studiów.
- Praktyki prowadzone są w 12¹ szkołach gminy Olsztyn oraz powiatu częstochowskiego, będących partnerami w projekcie.
- Studenci oraz Mentorzy, czyli nauczyciele szkół partnerskich przyjmujący studentów w placówkach oświatowych, zobowiązani są do odbycia cyklu szkoleń oraz zajęć warsztatowych przygotowujących do odbycia i prowadzenia praktyk.
- Studenci rozpoczynający na II roku kurs metodyki biorą w ostatnich tygodniach po rekrutacji do projektu udział w losowaniu jednej z 13 szkół, do której zostaną następnie skierowani do odbycia praktyk według indywidualnie układanego planu.
- Praktyki śródroczne realizowane są w czasie uczelnianych „reading sessions”².
- W wyjątkowych przypadkach pewne zadania mogą być realizowane w terminie innym niż wymieniony powyżej, po konsultacji i za zgodą Mentora. Wypełnianie tych zadań nie powinno jednak kolidować z godzinami ujętymi w harmonogramie zajęć dydaktycznych na uczelni.

---

¹ Od roku 2013 – w 13 szkołach

² Studenci spoza WSL realizują praktyki według harmonogramu uzgadnianego przez Biuro Projektu z macierzysta uczelnią, przy czym przyjmuje się obowiązkowy termin podjęcia i zakończenia praktyk dla danego cyklu programu.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- W sytuacjach losowych możliwe są przesunięcia terminowe zadań po wcześniejszej konsultacji i wyrażeniu pisemnej zgody przez Opiekuna Praktyk WSL danej specjalności z ramienia uczelni.

2. Cele praktyk

Cele ogólne:

- kompleksowe przygotowanie studentów kierunków nauczycielskich do pełnienia roli nauczyciela-wychowawcy na I, II, III i IV etapie edukacyjnym, odpowiednio dla danej specjalności,

Cele szczegółowe:

- zapoznanie studentów z warunkami funkcjonowania szkół podstawowych i ponadpodstawowych na I, II, III i IV etapie edukacyjnym,
- umożliwienie wykorzystania zdobytej na zajęciach metodycznych podstawowej wiedzy teoretycznej i praktycznej,
- kształtowanie umiejętności planowania i prowadzenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych,
- umożliwienie studentom dokonywania wyboru metod, technik, form i środków dydaktycznych,
- mobilizowanie studentów do wykorzystywania twórczych metod, technik oraz pomocy dydaktycznych,
- wyrabianie umiejętności integracji międzyprzedmiotowej pod względem treści, metod, technik, czy form pracy lekcyjnej,
- umożliwienie studentom warunków do pracy z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych,
- umożliwienie studentom pracy z uczniem z zespołem ADHD, ADD, Aspergera, Tourette, czy innymi zaburzeniami i opóźnieniami parcjalnymi,
- wdrażanie do pracy wyrównawczo-kompensacyjnej podczas zajęć pozalekcyjnych, czy zajęć nauczania indywidualnego,

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- rozwijanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach i grupach trudnych wychowawczo,
- umożliwienie studentom testowania i oceniania uczniów na danym etapie edukacyjnym,
- kształtowanie umiejętności refleksji teoretycznej i praktycznej nad procesem nauczania-uczenia się oraz konstruktywnej samooceny,
- wyrabianie zdolności organizacyjnych i społecznych,
- umożliwienie studentom uczestnictwa w zebraniach z rodzicami, czy imprezach integrujących środowisko szkolne i rodzinne,
- wdrażanie studentów do aktywnego uczestnictwa w przygotowaniu i organizacji imprez szkolnych, m.in. konkursów, akademii, wycieczek, itp.
- zapoznanie studentów z dokumentacją szkolną, m.in. Podstawa Programowa, plany wynikowe lub rozkłady zajęć, Wewnątrzszkolny System Oceniania, itd.
- umożliwienie studentom uczestnictwa w radach pedagogicznych, czy zebraniach zespołów samokształceniowych,
- uwrażliwienie na potrzebę przyszłej pracy samokształceniowej.

3. Organizacja praktyk

Praktyki pedagogiczne oferowane studentom w ramach projektu „WSL liderem w efektywnym kształceniu nauczycieli” składają się z części szkoleniowej, organizowanej przez uczelnię w semestrze letnim dla każdej nowej grupy studentów w projekcie, którzy przygotowują się do zawodu nauczyciela, jak również części praktycznej, organizowanej w 13 szkołach partnerskich, w których studenci pracują pod opieką Mentora.

Na część szkoleniową składają się zajęcia warsztatowe i wykłady w łącznym wymiarze 100 godz. z następujących zakresów:

- Szkolenie pedagogiczno-psychologiczne
- Szkolenie metodyczne
- Szkolenie na temat pracy z uczniem trudnym
- Szkolenie z wykorzystania technik informatycznych w pracy nauczyciela

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Szkolenie z międzykulturowości i wielokulturowości w edukacji

Udział w szkoleniach jest obowiązkowy, a potwierdzeniem zaliczenia kursów są certyfikaty wydawane przez trenerów potwierdzone przez uczelnię.

Część praktyczna składa się ze 180 godz. praktyk odbywanych pod opieką Mentora w szkole i Opiekuna Praktyk WSL.

- Bieżący nadzór nad przebiegiem praktyk w placówce oświatowej sprawuje Mentor, czyli nauczyciel opiekujący się studentem w swojej szkole. Wspólnie ze studentem układa on harmonogram praktyk, pełni rolę przewodnika, informatora i konsultanta, omawia i ocenia hospitowane zajęcia, zapoznaje z całokształtem zadań nauczyciela – wychowawcy w szkole.
- Opiekun Praktyk z ramienia uczelni danej specjalności, czyli filologii angielskiej, germańskiej lub pedagogiki przygotowuje studenta konkretnej specjalizacji do obserwacji lekcji, sprawuje nadzór merytoryczny nad przebiegiem i powstawaniem dokumentacji praktyk (Indywidualny Program Praktyk), udziela studentowi wskazówek przy przygotowaniu zajęć oraz własnych materiałów dydaktycznych.
- Zadania w ramach praktyk pedagogicznych z terminami i ilością godzin podane są w poniższym zestawieniu.

Zestawienie poszczególnych zadań z przydziałem planowych godzin na ich realizację.

Aktywność	Łączna ilość godzin	Termin realizacji	Uwagi
1. Obserwacja lekcji: - kierunkowych ¹ - pozakierunkowych: np. lekcje matematyki, geografii, edukacji wczesnoszkolnej, plastyki, muzyki, zajęć technicznych, języków obcych - wychowawczych	40 h	Praktyki śródroczne realizowane w czasie uczelnianych „reading sessions” I etap 20 h II etap 20 h	Szczegółowy plan obserwowanych lekcji ustala Mentor w porozumieniu ze studentem

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

<p>2. Samodzielnie prowadzenie zajęć kierunkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> - praca w klasie - przygotowanie koncepcji zajęć, scenariuszy i materiałów	<p>50 h w tym:</p> <p>20 h</p> <p>30 h</p>	<p>Praktyki wrześniowe na II roku studiów</p>	<p>Praktyki realizowane w placówce, w której student odbywał pierwszy etap praktyki śródrocznej</p>
<p>3. Uczestnictwo w działaniach wychowawczo-organizacyjnych szkoły pod opieką nauczyciela-mistrza</p> <ul style="list-style-type: none"> - udział w spotkaniach z rodzicami, - pomoc w organizacji imprez szkolnych, - pomoc przy organizacji i przygotowaniu uczniów do konkursów, - praca w zespołach wyrównawczych i kółkach zainteresowań, - udział w radach pedagogicznych, - wyjścia klas i wycieczki, - pełnienie dyżurów itp.	<p>30 h</p>	<p>Praktyki śródroczne realizowane w czasie uczelnianych „reading sessions”</p> <p>I etap – 15 h</p> <p>II etap - 15 h</p>	<p>Szczegółowy plan obserwowanych lekcji ustala Mentor w porozumieniu ze studentem</p>
<p>4. Zapoznanie się z dokumentacją szkolną w praktyce nauczycielskiej</p>	<p>10 h</p>	<p>Praktyki śródroczne realizowane w czasie uczelnianych „reading sessions”</p> <p>I etap – 5 h</p> <p>II etap - 5 h</p>	<p>Pod opieką Mentora</p>

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5. Tworzenie dokumentacji praktyk: - Indywidualny Program Praktyk zawierający Dziennik Praktyk scenariusze lekcji, Karty Obserwacji Lekcji, tworzone na potrzeby lekcji materiały dydaktyczne, przeprowadzone testy, itp. - konsultacje z Opiekunem praktyk WSL	50 h	Na bieżąco	Pod nadzorem Opiekuna Praktyk WSL danej sekcji
---	------	------------	--

¹zajęcia kierunkowe dotyczą specjalizacji podstawowej i dodatkowej

- W przypadku realizacji przez studenta dwóch różnych specjalności nauczycielskich należy dokonać podziału przewidzianych godzin lekcji obserwowanych i przeprowadzanych (pkt. 1 i 2 w powyższym zestawieniu) według następującej zasady: na specjalność podstawową przeznaczamy 2/3 ogólnej liczby godzin, a na dodatkową 1/3 godzin.
- Podczas trwania praktyk pedagogicznych student zobowiązany jest do:
  - a) Godnego reprezentowania uczelni – Wyższej Szkoły Lingwistycznej w Częstochowie,
  - b) Zgłoszenia się w pierwszym dniu praktyk śródrocznych, ogłaszanych każdorazowo dla danej grupy studentów kolejnego cyklu do Mentora w placówce wybranej drogą losową celem uzgodnienia szczegółów.
  - c) Student ma obowiązek poinformować Mentora o terminach „reading sessions” dla wypracowania szczegółowego planu zadań do realizacji w ramach śródrocznych praktyk pedagogicznych.
  - d) Obowiązek zgłoszenia się w pierwszym dniu praktyk do Mentora w danej placówce celem ustalenia szczegółów dotyczy również praktyk ciągłych, które odbywają się we wrześniu w tej samej placówce co praktyki śródroczne na II roku oraz praktyk śródrocznych kontynuowanych w drugiej placówce na III roku.
  - e) Przestrzeganie regulaminu placówki, w której student odbywa praktyki, traktowania z szacunkiem pracowników danej placówki i poszanowania jej mienia.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- f) Przestrzeganie punktualności i rzetelnego wykonywania powierzonych zadań.
- g) Student ma obowiązek systematycznie i rzetelnie przygotowywać i prowadzić przydzielone mu zajęcia, opracowywać scenariusze prowadzonych zajęć łącznie z przygotowywaniem pomocy własnych oraz na bieżąco wypełniać Karty Obserwacji Lekcji. (Załącznik 2)
- h) Obowiązkiem studenta jest również bieżące wpisywanie realizowanych zadań w Dzienniku Praktyk (Załącznik 1) oraz gromadzenie ich dokumentacji w Indywidualnym Programie Praktyk.
- i) Student ma obowiązek prowadzenia zajęć kierunkowych o zróżnicowanym charakterze (zajęcia wprowadzające, powtórzeniowe, czy rozwijające różne umiejętności, bądź łączące wiele aktywności w przypadku zajęć edukacji wczesnoszkolnej) oraz aktywnego uczestnictwa w działaniach wychowawczo-organizacyjnych szkoły ćwiczeń.
- j) W przypadku praktyki śródrocznej student jest zobowiązany do przebywania w placówce min. 2 godziny dziennie.
- k) Opiekun Praktyk danej specjalności ma prawo do wizytowania praktyk, hospituje i ocenia, co najmniej 2 lekcje prowadzone przez studenta.
- l) Po zakończeniu praktyk student jest zobowiązany do przedłożenia Opiekunowi Praktyk kompletnej dokumentacji z przebiegu praktyk zgromadzonych w Indywidualnym Programie Praktyk w celu uzyskania zaliczenia.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4. Warunki zaliczenia praktyk

Warunkiem uzyskania zaliczenia praktyk pedagogicznych jest wywiązanie się studenta z zadań wyznaczonych i zaplanowanych przez Mentora w danej placówce. Przy decyzji o ocenie i zaliczeniu praktyk Opiekun Praktyk bierze pod uwagę w szczególności następujące aspekty:

- Obowiązkowa obecność studenta na zajęciach warsztatowych oraz praktykach w szkole ćwiczeń,
- Uzyskanie pisemnej pozytywnej oceny praktyk pedagogicznych od Mentora, w przypadku dwóch placówek opinii sporządzonej w każdej z tych placówek w postaci Opinii o Przebiegu Praktyk Pedagogicznych, (Załącznik 5)
- Uzyskanie pozytywnej oceny lekcji hospitowanych przez Opiekuna Praktyk danej sekcji (Załącznik 3)
- Zaakceptowanie przez Opiekuna Praktyk WSL kompletnego Indywidualnego Programu Praktyk składającego się z:
  - wypełnionego Dziennika Praktyk z udokumentowanym przebiegiem i realizacją poszczególnych zadań. (Załącznik 1)
  - notatek z lekcji hospitowanych przez studenta. Obowiązuje co najmniej 8 wypełnionych Kart Obserwacji Lekcji. (Załącznik 2)
  - scenariuszy wybranych lekcji:

studenci filologii: 4 scenariusze lekcji kierunkowych oraz 4 scenariusze różnorodnych działań wychowawczych (np. scenariusz lekcji wychowawczej, zajęć w świetlicy szkolnej, zajęć z art. 42, plan wycieczki itp.) (patrz wzór w Załączniku 4)

studenci pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej: 5 kompletnych scenariuszy całego dnia zajęć zintegrowanych, w których występują co najmniej 3 edukacje/aktywności uczniów.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- oryginałów materiałów dydaktycznych przygotowanych przez studenta na potrzeby praktyk, np. ilustracje, karty obrazkowe, wyklejanki, testy (włącznie z wypełnionymi przez uczniów), fotografie projektów itp.

- wypełnionego Arkusza Ewaluacji Praktyki (Załącznik 6)

- Indywidualny Program Praktyk powinien być przedłożony Opiekunowi Praktyk w terminie ogłaszającym przez Biuro praktyk każdorazowo dla danej grupy studentów podejmujących praktyki w szkołach.
- W sytuacjach losowych dopuszcza się przesunięcia terminowe zaliczenia praktyk pedagogicznych po wcześniejszej konsultacji i wyrażeniu pisemnej zgody przez Opiekuna Praktyk danej specjalności z ramienia uczelni.
- Zaliczenie praktyk pedagogicznych wyrażone oceną wpisywane jest przez Opiekuna Praktyk danej specjalności do Dziennika Praktyk, a odnośna adnotacja o odbytych praktykach wpisywana do indeksu na stronach 82, 83.
- Niezaliczenie praktyki lub obniżenie oceny z zaliczenia praktyk pedagogicznych następuje w przypadku:
  - a. samowolnej zmiany placówki,
  - b. braku zatwierdzenia scenariuszy zajęć przez Mentora,
  - c. samowolnego skrócenia czasu praktyk,
  - d. niezrealizowanych zadań przewidzianych lub niezrealizowanie zadań w ilości i terminie odpowiadającym programowi praktyki,
  - e. negatywnej opinii i oceny przebiegu praktyk,
  - f. rażącego naruszenia przepisów i zasad obowiązujących w danej placówce.
- Decyzję o niezaliczeniu praktyk lub obniżeniu oceny z zaliczenia podejmuje Opiekun Praktyk WSL danej specjalności po wcześniejszej konsultacji z Mentorem.

CZĘŚĆ II

1. Obserwacja lekcji

Pierwszy etapem przygotowania studenta do prowadzenia zajęć jest obserwacja lekcji kierunkowych i pozakierunkowych, zaś końcowym samodzielne prowadzenie lekcji. Obserwacja zajęć prowadzonych przez różnych nauczycieli daje możliwość poznania, jak różni nauczyciele organizują zajęcia, jak są one przygotowane i w jaki sposób przebiegają, jak postępują z uczniami, jak motywują uczniów do pracy, czy też jak radzą sobie w sytuacjach trudnych. Obserwacja zajęć prowadzonych przez różnych nauczycieli, zarówno bardziej jak i mniej doświadczonych, to również możliwość dostrzeżenia różnych działań nauczycieli i różnych reakcji uczniów, tak pozytywnych, jak i negatywnych. Ponadto, to również źródło cennych wskazówek jak postępować, a czego się wystrzegać w ciągle podlegającej zmianom praktyce szkolnej. Ważne jest, by przed zajęciami student-praktykant miał wyznaczone aspekty obserwacji, by wiedział, na czym skupić uwagę obserwując lekcję np. skupienie na uczniach, skupienie na metodach i technikach, czy skupienie na interakcjach. Bez wyznaczonych aspektów bardzo trudno prowadzić obserwację osobie niedoświadczonej. Nie sposób też skupić uwagę na wszystkich aspektach zajęć jednocześnie. Niemożność prowadzenia ukierunkowanej obserwacji prowadzi do skupienia uwagi na nauczycielu, co więcej często na negatywnych aspektach jego pracy.

Obserwując zajęcia warto zwrócić uwagę na cel główny lekcji. Cel określony przez studenta podczas obserwacji zajęć niekoniecznie jest zbieżny z planowanym celem zajęć nauczyciela prowadzącego. Przyczyną rozbieżności, może być brak doświadczenia praktykanta, niewłaściwie sprecyzowany cel lub nieprzestrzeganie planu zajęć w trakcie realizacji przez nauczyciela prowadzącego, a co za tym idzie niemożność osiągnięcia zaplanowanego celu. Zdarza się również, że nawet dobrze zaplanowany cel nie jest osiągnięty ze względu na nieprzewidziane, niezależne od nauczyciela okoliczności, np. fluoryzacja, próba do akademii, czy opóźniony powrót grupy z kina/teatru.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ponadto obserwując zajęcia należy zwrócić uwagę na sposób, w jaki nauczyciel rozpoczyna zajęcia, gdyż niewątpliwie sposób ten będzie wpływał na atmosferę panującą w klasie, na jakość prowadzonych zajęć oraz osiągnięte rezultaty.

Atmosfera panująca w klasie - wolna od stresu, z poszanowaniem godności nauczyciela i ucznia, respektowaniem wspólnie ustalonych norm postępowania, czy zasad oceniania w zdecydowanej mierze będzie pozytywnie korelować z efektywnością lekcji, a co za tym idzie, z realizacją zamierzonych celów. Z atmosferą panującą w klasie ściśle związana jest aktywność uczniów. Obserwując zajęcia dobrze jest zwrócić uwagę na sposób, w jaki nauczyciel aktywizuje uczniów, czy wykorzystuje ocenę, jako wzmocnienie, czy też zaciekawienie. Łatwiej jest wykorzystać ocenę do aktywizacji uczniów, trudniej zaciekawienie. Zainteresowanie nowym zagadnieniem, czy zagadnieniem znanym, ale z innej nieznanej, często problemowej perspektywy daje trwalsze i lepsze rezultaty końcowe w porównaniu z oceną. Zdarzają się również sytuacje, w których nie ocena, ani, nie sposób aktywizacji, ale sam nauczyciel swoją osobowością potrafi pozytywnie wpływać na aktywność uczniów podczas zajęć.

Z aktywnością uczniów ściśle wiążą się również wydawane polecenia i instrukcje oraz dostosowanie zadań do wieku i możliwości uczniów. Aktywność uczniów podczas zajęć po części zależy od tego, czy uczniowie rozumieją zadanie i polecenia do zadania, a także czy są to zadania możliwe dla ucznia do wykonania i czy wykonanie zadania gwarantuje sukces. Warto zaobserwować sposób, w jaki nauczyciel prowadzący podaje instrukcje, a więc kolejność, długość, klarowność i prostota, sprawdzalność rozumienia, wykorzystanie modelu i zastosowanie odpowiedniego rejestru języka przez nauczyciela. Co więcej, warto zwrócić uwagę na to, czy uczniowie chętnie pracują, czy są zainteresowani i skupieni na zadaniu, czy zadanie sprawia im trudność/łatwość, czy poziom zadania jest adekwatny dla wszystkich uczniów oraz czy zadanie jest odpowiednie do wieku i możliwości uczniów. Nie bez znaczenia pozostaje również właściwy dobór metod, technik i form oraz ich różnorodność na zajęciach. Obserwując zajęcia należy również

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

skoncentrować się na tym, czy wykorzystywane metody, techniki lub formy są adekwatne do wieku i poziomu, czy aktywizują uczniów, które z nich zdają się być najefektywniejsze i dlaczego. Pod koniec obserwacji warto jeszcze odpowiedzieć na pytanie co jest mocną, a co słabą stroną zajęć i co ewentualnie można byłoby zmodyfikować, aby poprawić ich jakość.

W przypadku braku podania aspektu obserwacji, student powinien wykorzystać powyższe wskazówki oraz pytania zawarte w zamieszczonej we wzorach dokumentów Karcie Obserwacji Lekcji (Załącznik 2).

2. Planowanie i przebieg zajęć

Samodzielne prowadzenie zajęć to kolejny etap w rozwijaniu kompetencji nauczycielskich studenta-praktykanta. Biorąc pod uwagę brak doświadczenia studenta, każde działanie edukacyjne z jego strony powinno być dokładnie przemyślane i przygotowane.

Planowanie lekcji to niezmiernie ważny etap poprzedzający przebieg samej lekcji. Powodzenie lekcji w dużym stopniu zależy od wnikliwego zaplanowania pracy lekcyjnej przy uwzględnieniu zarówno założeń programowych, a więc celów, treści, jak również specyfiki grupy, czyli wieku, poziomu kompetencji i umiejętności, warunków szkolnych, indywidualnych zainteresowań uczniów, antycypacji ewentualnych problemów dydaktycznych, czy wreszcie preferencji i predyspozycji samego nauczyciela.

3. Elementy istotne w planowaniu

3.1. Program nauczania

Planując zajęcia dydaktyczne nauczyciel kieruje się wytycznymi programu nauczania swojego przedmiotu uwzględniającymi założenia Podstawy Programowej, która to określa cele, treści i sposób ich realizacji na danym etapie edukacyjnym. Zdobywaniu przez ucznia wiadomości powinno towarzyszyć rozwijanie umiejętności zastosowania ich w praktyce, a więc wykorzystanie w autentycznych sytuacjach

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

życia codziennego. Praktyczne zastosowanie nauczanych treści stanowi istotny i nieodłączny element skutecznego procesu poznawania i uczenia się świata.

3.2. Wiek uczniów

Zaplanowane na lekcję treści i zadania powinny być adekwatne do wieku uczącego się, a co za tym idzie również do poziomu rozwoju poznawczego, społecznego, emocjonalnego, a nawet fizycznego ucznia. Poszczególne ćwiczenia nie mogą być ani za trudne, ani za łatwe, a ponadto powinny stwarzać uczniom możliwość aktywnego uczestnictwa dzięki różnym rodzajom interakcji oraz otwierać im drogę do samodzielnej i twórczej pracy.

3.3. Warunki szkolne

Planując zajęcia należy mieć na uwadze również warunki szkolne, a więc wielkość pomieszczenia i możliwość swobodnego przemieszczania się w przypadku pracy w grupach, czy w przypadku planowania gier i zabaw ruchowych. Tworząc koncepcję zajęć warto uwzględnić wyposażenie pracowni, a więc dostęp do odtwarzacza CD lub DVD, telewizora, tablicy interaktywnej, czy też dostęp do podstawowych materiałów plastycznych, takich jak: kredki, farby, czy nożyczki.

Ważne jest również, aby nauczyciel planując zadania kierował się tak osobistymi preferencjami i predyspozycjami, jak i zainteresowaniami uczniów. Chodzi o to, by nauczyciel integrował się i utożsamiał z przekazywanymi treściami w procesie nauczania-uczenia się, a z drugiej strony, by stanowił integralną całość z procesem, w którym sam uczestniczy. Co więcej, nie można zapomnieć o uczniu, który jest w centrum zainteresowania, a więc o jego potrzebach, zainteresowaniach czy preferencjach oraz o tym, że adresatem planowanej lekcji i procesu poznania jest uczeń.

Planowanie lekcji jako procesu dydaktycznego ma charakter cykliczny i składa się z trzech faz, przedstawionych na wykresie 1.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 1. Cykliczny model planowania lekcji (Woodward 2001)

3.3. Przed lekcją

Faza pierwsza PRZED LEKCJĄ (wykres 1) składa się z trzech etapów, a mianowicie:

- przed planowaniem,
- podczas planowania
- po planowaniu, co przedstawia wykres 2.

Wykres 2. Etapy planowania.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.3.1. Przed planowaniem

Zanim przystąpimy do pisania scenariusza lekcji warto poszukać odpowiedzi na następujące pytania:

Co będzie głównym tematem zajęć?

Jakie zakładam ogólne cele zajęć?

Czy lekcja realizuje założenia programowe?

Czy lekcja stanowi logiczną kontynuację poprzednich zajęć?

Czy lekcja jest dostosowana do wieku, możliwości i zainteresowań uczniów?

Jaka będzie kolejność etapów lekcji?

Jakie strategie, metody i techniki zostaną wykorzystane do zrealizowania celów?

Jakie pomoce dydaktyczne będą potrzebne?

Jakie ustawienie ławek będzie najwłaściwsze?

Jakie formy interakcji będą najbardziej pożądane i czy są adekwatne do wieku uczniów?

Czy przewiduję indywidualizację nauczania?

Czy zamierzam zadać pracę domową?

3.3.2. Podczas planowania

CELE

Planowanie zajęć zwykle zaczynamy od wyznaczenia celu lub celów lekcji, które powinny odnosić się do wiedzy i umiejętności wykorzystywanych w życiu. Ważne jest, by jasno określić, jaki materiał zamierzam wprowadzić, czy utrwalić i po co to zamierzam robić. Sprecyzowaniu tych założeń służą cele ogólne, np. zapoznanie z legendą o herbie miasta, liczenie w zakresie 20, opisywanie czynności

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

wykonywanych w czasie wolnym z wykorzystaniem czasu Present Simple, czy zapoznanie z formami osobowymi czasownika „haben” dla wyrażenia posiadania, itp.

Cele szczegółowe lub operacyjne dotyczą konkretnych czynności, które powinny doprowadzić do osiągnięcia celów ogólnych. Są to czynności, które uczniowie osiągną poprzez wykonywanie konkretnych zadań w trakcie zajęć. Przykładowo sformułowane cele szczegółowe mogą brzmieć następująco: Uczeń potrafi:

- odpowiedzieć na pytania związane z legendą,
- policzyć w pamięci w zakresie 20,
- wymienić nazwy czynności wykonywanych w czasie wolnym,
- uzupełnić zdania odpowiednią formą czasownika „haben”, itp.

Dla określania właściwych celów szczegółowych przydatna zdaje się przykładowa lista czasowników operacyjnych podzielonych według Niemerki (2002) na poziom wiedzy (W) i poziom (U) umiejętności. Na poziomie wiedzy (W) wyróżnić możemy kategorię A i B:

- **Zapamiętanie wiadomości (A)**, czyli gotowość ucznia do **”przypomnienia sobie”** pewnych nazw, terminów, faktów, praw, czy zasad działania, które wiążą się z **„elementarnym poziomem rozumienia”** wiadomości. Uczeń potrafi zatem: *wymienić, podać, określić, zdefiniować, zidentyfikować, wyliczyć, nazwać, odpowiadać, opowiadać, pytać, opisać, wyszczególnić.*
- **Zrozumienie wiadomości (B)**, oznacza, że uczeń potrafi przedstawić poznane wiadomości **„w innej formie”**, niż je zapamiętał. A zatem uczeń potrafi: *wyjaśnić, wskazać, scharakteryzować, przedstawić, streścić, rozpoznać, rozróżnić, uzasadnić, zilustrować, przetłumaczyć, zidentyfikować.*

Natomiast na poziomie umiejętności (U) wyróżniamy kategorię C i D:

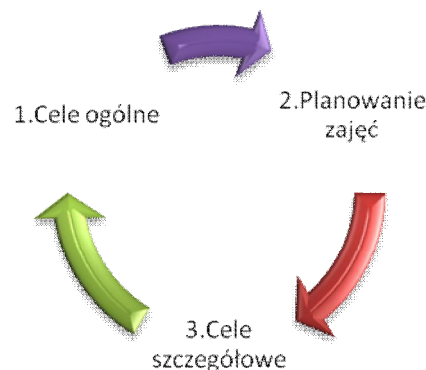

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- **Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych (C)**, a więc opanowanie przez ucznia umiejętności praktycznego posługiwania się wiadomościami „według podanych mu uprzednio wzorów”. Uczeń potrafi więc: *wykonać, rozwiązać, zastosować, skonstruować, porównać, określić, narysować, sklasyfikować, zmierzyć, połączyć, zaprojektować, wybrać, wstawić, wykreślić, policzyć, porządkować, sortować, ważyć, używać, wykonać*.
- **Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych (D)**, a więc opanowanie przez ucznia umiejętności formułowania i „**rozwiązywania problemów**”, dokonywania analizy i syntezy nowych dla niego zjawisk, formułowania planu działania, tworzenia oryginalnych przedmiotów, wartościowania przedmiotów według pewnych kryteriów. Uczeń potrafi zatem: *udowodnić, przewidzieć, wykryć, zanalizować, ocenić, zaplanować, zaproponować, opracować, wyjaśnić, zastosować, tworzyć, integrować, współpracować, zbudować, rozwiązywać*.

Lista czasowników nie jest kompletna, ale warto pamiętać, że czasownik operacyjny określa konkretną czynność, a więc takie działanie, które można zaobserwować, czy zmierzyć.

O ile cele główne określa się na wstępie pisania scenariusza lekcji, to cele operacyjne możemy określić już po sporządzeniu planu. Zalecaną praktyką jest powrót do celu lub celów ogólnych po przygotowaniu całego scenariusza, by zweryfikować, czy wymienione cele ogólne będą faktycznie realizowane w trakcie zajęć, czy też nie, co graficznie przedstawia wykres 3.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 3. Cykliczne określanie celów

ROZPOCZYNANIE ZAJĘĆ

Planując zajęcia warto pamiętać o możliwych sposobach rozpoczęcia lekcji, a więc o jej pierwszej fazie. Pierwsze wrażenie i atmosfera panująca od pierwszych chwil na lekcji to bowiem czynniki wpływające w dużym stopniu na powodzenie lekcji. Niebagatelny wpływ na sukces w tym względzie mieć będzie wywołanie oczekiwanej postawy uczniów. Zaciekawienie, skupienie i zaangażowanie uczniów podczas rozpoczęcia zajęć pozytywnie wpływa na kolejne etapy lekcji i na osiągnięte rezultaty. Wykorzystanie technik indukcyjnych skłaniających ucznia do aktywnego poszukiwania, tworzenia, przewidywania i myślenia sprawia, że uczniowie chętnie angażują się i interesują nowymi zagadnieniami. Niewątpliwie w pierwszym etapie pojawią się również rutynowe czynności porządkowe, chociażby powitanie, sprawdzenie obecności, czy pracy domowej. Z drugiej strony, owe rutynowe czynności wyznaczają pewne ramy dając uczniowi poczucie bezpieczeństwa i systematyczności.

NAWIĄZANIE DO POPRZEDNIEJ LEKCJI

Ważnym elementem rozpoczęcia zajęć jest nawiązanie przez nauczyciela do poprzedniej lekcji. Praktyka ta ma na celu zachowanie spójności, logiki i niemniej ważnej linearności w przyswajaniu przez uczniów treści z danego przedmiotu oraz zapewnienie właściwego umiejscawiania nowych treści w systemie istniejących już w umysłach uczniów wiadomości. Nowe treści powinny, zatem w sposób logiczny łączyć się z materiałem poprzedzającym i po nim następującym. Może się jednak zdarzyć, że ten element, a więc nawiązanie do poprzedniej lekcji nie pojawi się podczas zajęć. Zwykle ma to miejsce w przypadku rozpoczęcia całkiem nowego działu, chociaż wielu doświadczonych nauczycieli jest w stanie połączyć bardzo odrębne i różne zagadnienia, czy treści.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ETAPY LEKCJI

W części praktycznej scenariusza zajęć jest miejsce na zaplanowanie poszczególnych etapów - czy inaczej faz lekcji. Wyobrazenie sobie przez nauczyciela przy tworzeniu scenariusza kolejnych faz lekcji sprzyja właściwemu rozkładowi zaplanowanych aktywności ucznia, gradacji trudności wprowadzanego i utrwalanego materiału, możliwości wspomnianego wcześniej „zazębiania się” treści i ich systematyzacji.

Typowy scenariusz zajęć zawierać powinien fazę Wstępną lub Przygotowującą, fazę Wprowadzającą lub Prezentującą, fazę Praktyczną lub Ćwiczeniową oraz końcową fazę, czyli Zakończenie zajęć. Celem pierwszego etapu zajęć jest przygotowanie uczniów do zajęć. Na fazę wstępną bądź przygotowującą składają się głównie czynności porządkowo-organizacyjne, a więc powitanie, sprawdzenie obecności, pracy domowej czy przypomnienie zagadnień omawianych na poprzedniej lekcji. Druga faza, czyli etap wprowadzający ma na celu zapoznać uczniów z nowymi treściami. Prezentacja nowego materiału może opierać się o podejście dedukcyjne (od ogółu do szczegółu) lub indukcyjne (od szczegółu do ogółu). Tradycyjne podejście dedukcyjne bazuje na metodzie podającej. Nauczyciel prezentuje gotowe do zastosowania reguły, czy treści, tłumaczy zasady działania oraz podaje gotowe przykłady. Zadaniem ucznia jest wówczas maksymalnie skupić uwagę na nauczycielu, by zrozumieć, zapamiętać i zastosować poznaną wiedzę. W centrum procesu nauczania jest nie uczeń, a nauczyciel. Rola ucznia ogranicza się do biernego naśladowania, czy podążania za nauczycielem. Natomiast podejście indukcyjne oparte jest na metodzie problemowej, czy poszukującej. Uczeń właściwie kierowany przez nauczyciela jest w stanie sam odkryć reguły, nowe zagadnienia, potrafi samodzielnie analizować przykłady, porównywać, wyciągać wnioski, czy rozwiązywać problemy. To podejście wymaga od ucznia sporego zaangażowania, ale z drugiej strony przynosi trwałość i przydatność zdobytych wiadomości i umiejętności. Uczeń jest w centrum procesu poznawania i aktywnie w nim uczestniczy, zaś nauczyciel jest tuż obok służąc radą i wsparciem. Faza trzecia, czyli praktyczna lub ćwiczeniowa to etap utrwalający poznane zagadnienia. Poprzez

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

dobór odpowiednich aktywności, czy zadań uczeń ćwiczy nowo poznane treści, czy umiejętności przechodząc od ćwiczeń kontrolowanych, czyli praktyki kontrolowanej, w której główny nacisk kładzie się na automatyzację czynności pod kontrolą nauczyciela, poprzez ćwiczenia wół kontrolowane do praktyki swobodnej, gdzie istotne jest zastosowanie poznanych treści w sytuacjach nowych, często niestandardowych czy problemowych przy znikomej kontroli ze strony nauczyciela. Stopniowe przechodzenie od ćwiczeń łatwych, standardowych i kontrolowanych przez nauczyciela, ale z drugiej strony zapewniających bezpieczeństwo i sukces do coraz to trudniejszych, gdzie kontrola nauczyciela jest systematycznie redukowana na korzyść swobody ucznia daje uczniowi możliwość przyswojenia nowych treści w sytuacjach zarówno typowych, jak i nowych, zwykle nieszablonowych. Celem ostatniej fazy lekcji - zakończenia zajęć jest podsumowanie zajęć. Zwykle nauczyciel wspólnie z uczniami krótko podsumowuje i ewaluuje zajęcia, zadaje pracę domową, a na koniec żegna się z uczniami.

Ciekawa prezentacja nowych treści, angażująca różne zmysły, a co za tym idzie style uczenia się, a także ćwiczenia utrwalające nowy materiał powinny być dostosowane do wieku, poziomu i możliwości uczniów. Zarówno fazy lekcji, jak i łączenie pojedynczych aktywności winno uwzględniać zasadę stopniowania trudności, zasadę przechodzenia od treści znanych i do nieznanych oraz zasadę przechodzenia od treści łatwych do trudnych.

Warto również pamiętać o zasadzie stosowania aktywności o różnym stopniu pobudzenia psychoruchowego w przypadku pracy z uczniami w klasach 0-III. Przeplatanie aktywności typu STIR aktywnościami typu SETTLE, to możliwość wykorzystania ruchu, gry, czy zabawy dając uczucie odprężenia i przyjemności, po których następuje aktywna praca w skupieniu, dając uczucie wyciszenia. Sekwencja typu STIR-SETTLE może być kilkakrotnie powtarzana dla zapewnienia efektywności w nauczaniu, by przeciwdziałać rutynie i nudzie, a także by zapobiegać ewentualnym problemom związanym z dyscypliną w klasie.

W przypadku zajęć językowych ważne jest, by integrować różne sprawności, w miarę możliwości w ich naturalnej kolejności, a więc słuchanie, mówienie, czytanie

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

i pisanie oraz unikać nadmiernego wykorzystywania takich sprawności jak czytanie i pisanie, które z perspektywy ucznia są sprawnościami mało ciekawymi, a ponadto nie rozwijają nadrzędnego celu nowoczesnie pojętej edukacji językowej, czyli umiejętności komunikacji obcojęzycznej. Planując kolejne etapy zajęć warto też pamiętać o integracji różnych treści, co jest szczególnie ważne w przypadku edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Umiejętne przechodzenie z jednej aktywności ucznia do kolejnej, np. z edukacji matematycznej do językowej, a potem do plastycznej, czy muzycznej przy zachowaniu spójności treści, metod, czy form pracy stanowią nieodłączny element planowania dobrej lekcji.

FORMY-PRACY

Ścisłe związane z etapami lekcji są formy pracy lekcyjnej oraz stopniowe przechodzenie od pracy z całą klasą przy automatyzacji czynności do pracy indywidualnej, pracy w parach, czy małych grupach zadaniowych podczas personalizacji. Stopniowe przechodzenie od form ściśle kontrolowanych do tych dających uczniowi możliwość wyboru, zapewnia mu z jednej strony więcej swobody, a z drugiej wymaga więcej skupienia na zadaniu, więcej wysiłku i zaangażowania, by w miarę możliwości samodzielnie i poprawnie wykonać zadanie. Uczeń zyskuje przy tym możliwość zastosowania poznanych treści w konkretnym, autentycznym zadaniu, a zarazem możliwość dostrzeżenia realnego celu zajmowania się wskazanymi treściami.

W przypadku klas 0-III warto pamiętać o stopniowym wprowadzaniu kolejnych form pracy, zaczynając od pracy z całą klasą, poprzez pracę indywidualną, pracę w parach, a następnie w małych grupach. Jest to ściśle związane z egocentryzmem dziecka, a więc skupieniem uwagi na sobie i niemożliwością spojrzenia na sytuację i oceny jej z innego niż własny punktu widzenia.

ZAKOŃCZENIE ZAJĘĆ

W zaplanowanej lekcji nie powinno zabraknąć czasu na podsumowanie i zamknięcie zajęć. Ewaluacja daje nauczycielowi szansę otrzymania informacji zwrotnej od uczniów. Często uczniowie nie potrafią właściwie ocenić, zauważyć

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

mocnych i słabych stron zajęć, tego co za łatwe lub za trudne, często też nie potrafią ocenić swoich postępów, czy nawet powiedzieć czego się nauczyli na lekcji. Dlatego też wdrażanie do podsumowania to szansa na rozwijanie umiejętności konstruktywnego i krytycznego myślenia. Na zakończenie zajęć składają się również czynności rutynowe, a więc zadanie pracy domowej, czy pożegnanie. Podobnie-jak w przypadku pierwszego, tak i w przypadku ostatniego etapu zajęć jest to również ważny etap z perspektywy ucznia, a więc wdrażanie go do systematyczności i zagwarantowanie poczucia bezpieczeństwa.

ZADANIE PRACY DOMOWEJ

Praca domowa ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowego przebiegu procesu dydaktycznego. Oprócz skłonienia ucznia do dalszego utrwalania treści poznanych podczas zajęć, praca domowa ma motywować uczniów do dalszego wysiłku i poszukiwań. Ponadto uczy systematyczności i obowiązku, a właściwie dobrana rozwija autonomię ucznia oraz indywidualne potrzeby i zainteresowania. Wskazane jest zatem, by praca domowa zadana była na zasadzie opcji wyboru. Uczeń z jednej strony rozwija autonomię, uczy się podejmowania decyzji, z drugiej strony może dopasować swoje indywidualne preferencje i zainteresowania do danej pracy domowej, czego efektem jest skuteczniejsze i trwalsze przyswajanie treści.

PRZEWIDYWANIE EWENTUALNYCH PROBLEMÓW

Przewidywanie trudności oraz poszukiwanie sposobów ich rozwiązania to umiejętności niezbędne nauczycielowi podczas planowania zajęć. Dotyczy to zarówno trudności dydaktycznych, jak i organizacyjno-wychowawczych. Przewidywanie przez filologa trudności w wymowie pewnych grup spółgłoskowych, w zrozumieniu poleceń, czy w zastosowaniu nowych treści w praktyce, np. czasów czy zdań warunkowych dotyczą sfery dydaktyki. Zaś przewidywanie trudności dotyczących niepodzielności grupy, doboru grupy, czy reorganizacji miejsca pracy dotyczą sfery organizacyjno-wychowawczej. Świadomie przemyślane zajęcia pozwolą uniknąć wielu niepotrzebnych trudności i problemów.

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ĆWICZENIA OPCJONALNE

Zaplanowanie zajęć w czasie to wyzwanie dla każdego nauczyciela, a w szczególności młodego i niedoświadczonego. Toteż wyznaczenie sobie ram czasowych dla konkretnych etapów lekcji oraz przygotowanie ćwiczenia lub ćwiczeń dodatkowych do wykorzystania w przypadku nadmiaru czasu albo też wyznaczenie ćwiczenia lub ćwiczeń zbędnych w przypadku braku czasu to zabiegi mające na celu wspomóc realizację zajęć, bez zbytecznego burzenia porządku i struktury lekcji. Warto również przygotować ćwiczenia wykraczające poza minimum programowe dla uczniów zdolnych, by tym samym przeciwdziałać u nich nudzie, a wykorzystując ich predyspozycje rozwijać pożądane kompetencje i umiejętności.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Pomoce naukowe urozmaicają zajęcia, wyzwalają ciekawość i chęć poznawania nowego, wzbogacają podręcznik i zeszyt ćwiczeń, ułatwiają wprowadzanie i utrwalanie nowych treści. Różnorodność stosowanych przez nauczyciela pomocy naukowych daje możliwość dotarcia poprzez różne zmysły lub integrację kilku zmysłów do indywidualnych preferencji uczniów w poznawaniu, do różnych stylów uczenia się zwiększając tym samym szansę na trwalsze poznanie i zapamiętanie nowych wiadomości oraz umiejętności. Środki dydaktyczne dają możliwość pracy w parach i małych grupach zadaniowych, a także sprzyjają rozwijaniu kreatywności i wyobraźni uczniów. Jako składowy element zajęć pomoce naukowe ważne są na każdym etapie edukacyjnym, ale w szczególności na etapie wczesnoszkolnym oraz przedszkolnym, kiedy to poznanie ma charakter konkretno-obrazowy. Nie sposób wówczas mówić o liczbach nie operując konkretnymi przedmiotami, nie sposób mówić o zmianach stanów skupienia nie przeprowadzając konkretnych doświadczeń, czy wreszcie nie sposób nazywać owoce, czy warzywa w obcym języku nie wykorzystując zabawek, ilustracji lub konkretnych okazów.

SCENARIUSZ LEKCJI

Scenariusz lekcji jest formalnym dokumentem zawierającym podstawowe informacje dotyczące przebiegu zajęć. Jest owocem opisanego powyżej procesu planowania i

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

stanowi praktyczną pomoc w prowadzeniu zajęć. Wzór prawidłowego scenariusza przedstawiony został we wzorach dokumentów (Załącznik 4).

3.3.3. Po planowaniu

Sporządzony plan zajęć powinien być sprawdzony pod kątem poprawności i zawartości. W tym procesie pomocne może być odpowiedź na następujące pytania:

Czy cele ogólne zostały jasno sprecyzowane?

Czy zajęcia będą realizować zamierzone cele ogólne?

Czy cele operacyjne zostały właściwie wyszczególnione?

Czy zajęcia będą realizować zamierzone cele operacyjne?

Czy materiał jest na właściwym poziomie, czy nie jest zbyt trudny lub łatwy?

Czy czas na poszczególne fazy lekcji oraz zadania został zaplanowany adekwatnie?

Czy uczniowie będą mieć możliwość aktywnego uczestnictwa w zajęciach?

Czy wykorzystane są różnorodne metody, techniki i formy pracy?

Czy zastosowane będą właściwe środki dydaktyczne?

Czy jest uwzględniona zasada stopniowania trudności?

Czy przewidziane jest podsumowanie zajęć?

Czy uwzględnione jest dodatkowe zadanie?

Czy na zajęciach uwzględniona została indywidualizacja?

Czy uczniowie mają możliwość wykorzystanie poznanych treści w praktycznym działaniu?

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3.4. Podczas lekcji

Faza druga PODCZAS LEKCJI jest równie ważna jak samo planowanie i powinna współgrać ze sporządzonym wcześniej scenariuszem zajęć. Nie sposób przeprowadzić zajęcia ciekawie i efektywnie bez ich zaplanowania. Z drugiej strony nawet świetnie zaplanowane zajęcia niekoniecznie muszą należeć do udanych lekcji. Zatem współgranie planu z samymi zajęciami to podstawa sukcesu. Warto jednak pamiętać o czynnikach pozaplanowych, które mogą i często rzutują na jakość prowadzonych zajęć, a więc:

- osobowość nauczyciela, jego głos, intonacja, sposób zachowania, czy sposób zwracania się do uczniów,
- system wzmocnień, czyli nagród i kar, a także sposób nagradzania, czy karania,
- różnorodność technik ułatwiających organizację na zajęciach, np. rozdawanie materiałów, czy książek, podział na grupy, czy pary, przerwy śródlekcyjne, wyznaczanie czasu na poszczególne zadania, sposoby sprawdzania zadań, bądź pracy domowej,
- właściwa organizacja prowadzonych gier, zabaw, czy aktywności – znajomość i przestrzeganie zasad nauczania,
- układ ławek w sali lekcyjnej, ład i porządek w klasie, wyznaczone miejsca dla poszczególnych uczniów,
- szacunek okazywany uczniom, umiejętność słuchania, zwracanie się do uczniów po imieniu,
- unikanie nadmiernego poprawiania i wytykania błędów,
- czynniki nagłe – osa w klasie, pierwszy śnieg, uczniowie poszturchujący się nawzajem, kłótnia między uczniami, wejście do klasy jednego z rodziców, czy nauczyciela, czy też zajęcia po godzinnym sprawdzianie lub w piątek przed feriami.

Umiejętność radzenia sobie nauczyciela z czynnikami pozaplanowymi to istotny element wpływający na powodzenie lekcji, ale umiejętność tą nie sposób opanować

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

nie praktykując. Uczenie się na własnych błędach i wyciąganie z nich wniosków na przyszłość to najlepsze doświadczenie, a jednocześnie droga do ustawicznego samodoskonalenia – niezwykle cennej umiejętności w dzisiejszych czasach, czasach szybkich zmian i postępu- w każdej dziedzinie życia.

3.5. Po lekcji

Trzecia faza PO LEKCJI ma na celu ocenę i weryfikację przez nauczyciela przeprowadzonych zajęć, co następuje zwykle w konfrontacji z planem zajęć. W przypadku doświadczonych nauczycieli przebiega ona nieformalnie jako próba udzielenia odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy osiągnięte zostały zamierzone cele? Jeśli nie, to dlaczego?
- Czy zajęcia były prowadzone zgodnie z planem? Jeśli nie, to dlaczego?
- Czy właściwie zostały rozplanowane zajęcia w czasie?
- Czy wszystkie zaplanowane zadania/aktywności zostały zrealizowane? Jeśli nie, to dlaczego?
- Czy poziom trudności zaplanowanych zadań/aktywności był adekwatny do poziomu rozwoju ucznia? Jeśli nie, to w jaki sposób zadania/aktywności powinny być zmodyfikowane?
- Czy uczniowie byli zaangażowani i aktywni podczas zajęć?
- Czy pojawiły się problemy? Jeśli tak, to jakie i czy zostały rozwiązane podczas zajęć?
- Czy zajęcia te mogą być przeprowadzone z inną grupą, w przyszłym roku? Jeśli nie, to dlaczego?

Ewaluacja doświadczonych nauczycieli może również przebiegać formalnie, szczególnie, jeśli jest to forma hospitacji celowej prowadzonej przez dyrektora placówki lub reprezentanta władz oświatowych. Wówczas omawianiu zajęć zgodnie z arkuszem ewaluacyjnym najczęściej towarzyszy ocena lekcji.

W przypadku studentów-praktykantów ewaluacja przebiega formalnie, a osoba hospitująca, czyli Mentor (lub nauczyciel przedmiotu kierunkowego) lub Opiekun

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Praktyk WSL dokonuje oceny lekcji w oparciu o Kartę Obserwacji i Oceny Lekcji (Załącznik 3). Oceniając zajęcia należy zwrócić uwagę nie tylko na słabe strony i błędy, ale także na pozytywne strony zajęć. Ważne jest przeprowadzenie zajęć, ale także przygotowanie zajęć, kompetencje dydaktyczne i osobowość nauczyciela. Suma czterech grup czynników decyduje o ostatecznej ocenie lekcji, co pokazuje Załącznik 3 we wzorach dokumentów.

4. Wzory obowiązkowych dokumentów praktyk

Rozdział niniejszy zawiera podstawowe dokumenty wykorzystywane przez studenta (S), Mentora (M) oraz Opiekuna Praktyk WSL (OP) w trakcie i po zakończeniu praktyk pedagogicznych. Składają się na nie:

Dziennik Praktyk (S, M, OP)

Karta Obserwacji Lekcji (S)

Karta Obserwacji i Oceny Lekcji (M, OP)

Ramowy Scenariusz Lekcji (S)

Opinia o Przebiegu Praktyk Pedagogicznych (M)

Arkusz Ewaluacji Praktyk (S)

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Załącznik 1

Dziennik Praktyk

Poniżej przedstawiono wycinek Dziennika Praktyk, który jest drukowanym dokumentem wręczanym studentowi przy rozpoczęciu praktyk i który po ich zakończeniu stanowi ważną część Indywidualnego Programu Praktyk.

DZIENNIK PRAKTYK

w WYŻSZEJ SZKOLE LINGWISTYCZNEJ Częstochowa, ul. Nadrzeczna 7

Kierunek .....

Nr albumu .....

.....

Imię i nazwisko studenta

Rok studiów .....

Data trwania praktyk pedagogicznych ..... - .....

Opiekun Praktyk: .....

Ocena końcowa: .....

Nazwa placówki oświatowej .....

1. KARTA **OBSERWACJI** LEKCJI KIERUNKOWYCH, WYCHOWAWCZYCH I ZAJĘĆ POZASZKOLNYCH (40H)

II rok 20h, III rok 20h podczas sesji indywidualnych WSL

	Data	Klasa	Temat zajęć	Podpis Mentora
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

6.				
7.				
8.				

Załącznik 2

Karta Obserwacji Lekcji – dokument dla studenta hospitującego zajęcia kierunkowe i pozakierunkowe. Karta w pełnym rozmiarze do pobrania ze strony internetowej projektu: www.lider.wsl.edu.pl

Karta Obserwacji Lekcji

Lekcja: ..... (podaj przedmiot)

Klasa: .....

Temat:.....

Data: .....

Jaki jest główny cel zajęć?	
W jaki sposób nauczyciel rozpoczyna lekcję?	
Jaka atmosfera panuje na zajęciach?	
Czy uczniowie są aktywni na zajęciach? W jaki sposób nauczyciel aktywizuje uczniów?	
W jaki sposób nauczyciel podaje instrukcje do zadań?	
Czy zadania są adekwatne do poziomu i wieku uczniów?	
Jakie metody i techniki wykorzystuje nauczyciel?	
Jakie formy pracy dominują na lekcji?	
Jakie są najmocniejsze strony obserwowanej lekcji?	
Jakie są najsłabsze strony obserwowanej lekcji?	

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Załącznik 3

Karta Obserwacji i Oceny Lekcji to tabela używana przez Mentora i Opiekuna Praktyk w celu dokumentowania obserwowanych lekcji studenta oraz jego cząstkowych osiągnięć w czasie praktyk. Poniżej skrócona wersja dokumentu dostępnego do pobrania na stronie www.lider.wsl.edu.pl

Karta Obserwacji i Oceny Lekcji

Prowadzący: .....

Klasa: ..... Przedmiot: .....

Temat zajęć: .....

Obserwujący: .....

A. Przygotowanie do zajęć				
1. cele lekcji przejrzyste i jasno sprecyzowane	W	B	P	N
2. użycie pomocy dydaktycznych dostosowane do poziomu i wieku uczniów	W	B	P	N
3. różnorodność technik, metod uwzględniających różne style uczenia się uczniów	W	B	P	N
4. właściwy dobór treści dostosowany do wieku, zainteresowań i potrzeb uczniów	W	B	P	N
5. logiczny układ lekcji	W	B	P	N
6. oryginalność i kreatywność planu	W	B	P	N
7. wymagania dydaktyczne uwzględniające różny potencjał intelektualny uczniów	W	B	P	N
B. Przebieg zajęć				
1. osiągnięte cele	W	B	P	N
2. materiał jasno wytłumaczony	W	B	P	N
3. jasne instrukcje	W	B	P	N
4. właściwe tempo lekcji	W	B	P	N
5. przyjazna, sprzyjająca uczeniu się atmosfera na lekcji	W	B	P	N
6. ćwiczenie różnych zdolności językowych	W	B	P	N

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

7. zastosowanie różnych technik poprawiania błędów	W	B	P	N
8. uzyskiwanie informacji zwrotnej dotyczącej poprawności wykonanego zadania po każdym zadaniu	W	B	P	N
9. nauka języka w kontekście	W	B	P	N
10. integracja międzyprzedmiotowa lub aspekt kulturowy	W	B	P	N
11. materiał dostosowany do poziomu uczniów	W	B	P	N
12. poprawność wypowiedzi ustnej i pisemnej	W	B	P	N
C. Kompetencje i predyspozycje nauczyciela				
1. utrzymanie dyscypliny lekcyjnej	W	B	P	N
2. zaangażowanie uczniów	W	B	P	N
3. utrzymywanie uwagi uczniów	W	B	P	N
4. reagowanie na potrzeby i pytania uczniów	W	B	P	N
5. zachęcanie do wypowiedzi	W	B	P	N
6. kultura osobista	W	B	P	N
7. kontakt z klasą	W	B	P	N
8. punktualność	W	B	P	N
9. monitorowanie	W	B	P	N
10. stosowanie limitów czasu do zadań	W	B	P	N
11. kierowanie pracą klasy	W	B	P	N
12. pytania pomocnicze – naprowadzające	W	B	P	N
13. zdolność analizy i oceny własnej pracy	W	B	P	N
D. Lekcje języka obcego:				
1. poprawne użycie języka obcego	W	B	P	N
2. zasadność użycia języka polskiego	W	B	P	N
3. ćwiczenie różnych sprawności i funkcji językowych	W	B	P	N
Dodatkowe uwagi obserwatora:				

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uwaga: W przypadku wyboru **P** i/ lub **N** należy skomentować w trakcie konsultacji z praktykantem

Symbole do zakreślania:

W - wyróżniająca
B - bardzo dobre
P - wymaga poprawy
N – nieodpowiednie

Ocena ogólna: ..... (według skali: bdb, db plus, db, dst plus, dst, ndst)

Podpis Mentora lub Uczelnianego Opiekuna Praktyk:

.....

Załącznik 4

Ramowy Scenariusz Lekcji to dokument, którym posługiwać się będzie praktykant przygotowując własne zajęcia. Wersja do druku do pobrania ze strony

www.lider.wsl.edu.pl

RAMOWY SCENARIUSZ LEKCJI

Przedmiot:		
Prowadzący:	Klasa/poziom:	Data:
Temat/temat dnia (dotyczy edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej):		
Cele główne i szczegółowe zajęć:		
Cele operacyjne:		
Stosowane metody (dotyczy edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej):		
Ewentualne problemy i ich rozwiązania (dotyczy edukacji językowej):		

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Środki dydaktyczne:

Czas	Etapy/Edukacje	Przebieg	Środki dydaktyczne	Formy pracy

Podpis Mentora.....

Załącznik 5

Po zakończeniu praktykach w szkole Mentor wystawia studentowi opinię z oceną, która obok dokumentacji zgromadzonej w Indywidualnym Programie Praktyk stanowi podstawę wystawienia oceny końcowej z praktyk. Pełna wersja dokumentu do pobrania ze strony internetowej projektu: www.lider.wsl.edu.pl

Opinia o Przebiegu Praktyk Pedagogicznych

Imię i nazwisko studenta: .....

Kierunek studiów:.....

Termin odbywania praktyk: .....

Pod kierunkiem (imię i nazwisko Mentora) .....

W ramach obowiązujących godzin praktyk pedagogicznych student odbył następujące zajęcia:

- 1) hospitował (-a) ..... godz. zajęć kierunkowych i ..... godzin innych zajęć
- 2) przeprowadził (-a) ..... lekcji kierunkowych.
- 3) przeprowadził (-a) ..... godzin innych zajęć, w tym zajęć pozalekcyjnych tak* nie*, zajęć opiekuńczych tak* nie*, zajęć wychowawczych tak* nie*

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

uczestniczył (-a) w innych formach działalności szkoły: nie*, tak*

w jakich?

.....

Ocena stosunku praktykanta do wyznaczonych zadań	TAK	NIE
Jest obowiązkowy		
Rzetelnie realizuje swoje zadania		
Jest zaangażowany w pracę		
Jest spontaniczny i samodzielny w działaniu		
Jest odpowiedzialny		
Przestrzega przepisów		
Jest punktualny		
Terminowo przedstawia dokumentację praktyki		
Kompetencje dydaktyczne praktykanta	TAK	NIE
Potrafi dobrze planować pracę własną		
Posiada aktualną wiedzę merytoryczną		
Jest dobrze przygotowany metodycznie		
Stosuje różnorodne metody dydaktyczne		
W działaniu pomysłowy i spontaniczny		
Potrafi aktywizować i motywować uczniów		
Jest obiektywny i sprawiedliwy		
Wykorzystuje otwarte metody nauczania		
Stosuje nowoczesne media		
Stosuje indywidualizację w nauczaniu		
Kompetencje wychowawcze praktykanta	TAK	NIE
Szanuje godność ucznia		
Wymaga od siebie i innych		
Dostrzega starania i osiągnięcia uczniów		

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Lubi dzieci i młodzież, jest otwarty na ich problemy		
Jest wyrozumiały i cierpliwy		
Jest konsekwentny		
Kultura osobista	TAK	NIE
Jest uprzejmy		
Jest komunikatywny		
Jest pogodny i ma poczucie humoru		
Jest taktowny i dyskretny		
Jest życzliwy i opiekuńczy		
Stanowi wzór właściwego zachowania		
Ocena zajęć kierunkowych przeprowadzonych przez praktykanta	TAK	NIE
Zajęcia o prawidłowej konstrukcji		
Prawidłowo sformułowane cele dydaktyczne i wychowawcze		
Różnorodność i adekwatność technik nauczania		
Stosowanie różnych form socjalnych		
Stosowanie samodzielnie przygotowanych pomocy dydaktycznych i materiałów		
Dobra kompetencja językowa		
Dbłość o właściwą atmosferę na lekcji		

Inne uwagi o praktykancie:

.....

Załącznik 6

Arkusze Ewaluacji Praktyk stanowią podsumowanie praktyk przez studenta, zebranie jego doświadczeń i uwag dotyczących organizacji, przebiegu praktyk. Umożliwiają one ocenę przyrostu własnych umiejętności dydaktyczno-wychowawczych i refleksję nad możliwościami dalszego rozwoju swojego warsztatu zawodowego. Pełna wersja dokumentu znajduje się na stronie internetowej projektu: www.lider.wsl.edu.pl

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Arkusz Ewaluacji Praktyk

1- ocena najniższa

6- ocena najwyższa

Jak oceniasz organizację praktyki?

1   2   3   4   5   6

Jak oceniasz przydatność realizowanej praktyki do przyszłej pracy nauczycielskiej?

1   2   3   4   5   6

Jak oceniasz przyrost własnych umiejętności? (*Nauczyłem się, potrafię ....*)

.....
.....

Jak oceniasz współpracę i pomoc Opiekuna Praktyk?

1   2   3   4   5   6

Jak oceniasz współpracę i pomoc Mentora?

1   2   3   4   5   6

Jak oceniasz atmosferę podczas praktyk?

1   2   3   4   5   6

Jak oceniasz czas trwania praktyk?

.....

Które zajęcia i aktywności podczas praktyk były najbardziej pomocne?

.....
.....

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

BIBLIOGRAFIA

Brewster J., Ellis G., D. Girard. (2010) *The Primary English Teacher's Guide* Harlow: Penguin English.

Harmer J. (2007) *The Practice of English Language Teaching*, Harlow: Longman.

Niemierko B. (1999) *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa

Ur P. (1991) *A Course in Language Teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.

Richards J., C. Lockhart (1994) *Reflective Teaching in Second Language Classroom*. Melbourne: Cambridge University Press.

Wallace M.J. (1998) *Action Research for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Woodward T. (2001) *Planning Lessons and Courses*. Cambridge: Cambridge University Press.

Young J.R. , Bullough R.V. Jr., Smith L.K., L.B. Erickson. (2005) *Novice teacher growth and personal models of mentoring: choosing compassion over inquiry*, "Mentoring and Tutoring", Vol. 13, No.2 August 2005, Routledge, s. 169-188.